

B
D
A

L
T

O
T

S
L
O
T
T

I SMILE

Språkförhållanden i Sverige och övriga Norden

Romernas nationaldag (8 april) firas i Malmö där cirka 8 000 romer bor.

Språken omkring dig

Sverige – ett land med många språk

Även om de flesta som bor i Sverige har svenska som modersmål är svenska långt ifrån landets enda språk. Tvärtom har Sverige under de senaste decennierna utvecklats till ett alltmer mångspråkigt samhälle. I dag finns cirka 200 språk som talas av olika invandrargrupper. Några av dessa språk är stora – som arabiska eller kurdiska – medan många endast har ett mindre antal talare. Även engelskans betydelse i det svenska

samhället har ökat under de senaste femtio åren, till exempel genom ett ökat användande av ing-form och direkta inlån av engelska ord.

Men mångspråkigheten i Sverige har en mycket längre historia än så. Parallellt med svenskan har sedan länge språk som till exempel finska, tyska och samiska talats i delar av Sverige. Sedan år 2000 har Sverige fem nationella minoritetsspråk: finska, samiska, meänkieli, romani chib och jiddisch.

Mot bakgrund av att Sverige har utvecklats till ett flerspråkigt samhälle antogs en ny språklag i juli 2009. Det är en lag som slår fast att svenska språket är huvudspråk i Sverige. Språklagen gäller för "det allmänna", vilket syftar på de organ som bedriver offentlig verksamhet i Sverige, till exempel myndigheter och domstolar. Enligt lagen ska språket i den offentliga verksamheten vara vårdat, enkelt och begripligt. I likhet med andra lagar som riktar sig till myndigheter saknar språklagen straffbestämmelser. Däremot kan en myndighet som struntar i lagen få skarp kritik och uppmanas att förändra sitt språk.

Men lagen gäller inte bara svenska språket. Syftet med språklagen är dubbelt – både att värna om svenskan och om den språkliga mångfalden. De nationella minoritetsspråkens och det svenska teckenspråkets status höjdes i och med lagen, samtidigt som lagen säger att alla har rätt att använda sitt modersmål. Ingen kan med andra ord förbjudas att tala sitt modersmål på till exempel en arbetsplats.

Tre fakta om svenska språket

1. Svenska talas av drygt 9 miljoner människor.
2. Svenska är ett av Finlands två officiella språk. Cirka 300 000 personer i Finland har svenska som modersmål. Dessutom är svenska ett obligatoriskt skolämne i Finland.
3. Svenska är ett av de officiella språken i EU.

Undersök

Språkrådet har som särskild uppgift att följa tillämpningen av språklagen. Vilka är Språkrådet? Vad har de för andra uppgifter? Vad för slags information finns på deras webbplats?

De nationella minoritetsspråken

Sverige har fem officiellt erkända minoritetsspråk: **finska**, **samiska** (alla dialekter), **meänkieli** (tidigare kallat tornedalsfinska), **romani chib** (romernas språk) och **jiddisch** (ett judiskt språk). Dessa fem språk har talats länge i Sverige – vissa lika länge som svenskan – och har därför en starkare ställning än de andra minoritetsspråken. I den nya språklagen jämföras även svenskt teckenspråk med de nationella minoritetsspråken.

Ett antal kommuner i norra Sverige har utsetts till förvaltningsområden för finska, meänkieli och samiska. I dessa kommuner har den enskilde rätt att använda sitt språk till exempel i förskolan och i kontakt med myndigheter. En ny minoritetslag som trädde i kraft i januari 2010 stärker dessutom rätten att använda samiska i inre Norrland och finska i Mälardalen. Eftersom romani chib och jiddisch inte på samma sätt kan knytas till särskilda geografiska områden, finns inga motsvarande förvaltningsområden för de två språken.

Alla talare av de nationella minoritetsspråken har däremot rätt till undervisning i språket. Även barn med föräldrar som tillhör någon av de nationella minoriteterna, men som inte själva fått lära sig språket hemma, har rätt att få undervisning i det.

Språklagen slår på det hela taget fast att minoritetsspråken ska skyddas och främjas. Ändå upplever flera av de nationella minoritetsspråken att de är hotade. Så här skriver Sametinget, som röstas fram av det samiska folket, på sin webbplats:

Varför just dessa språk?

För att ett språk ska få ställning som nationellt minoritetsspråk måste två villkor uppfyllas: Det ska vara ett språk och inte en dialekt, och det ska ha talats i Sverige i minst tre generationer eller i ungefär hundra år. Det är inte omöjligt att Sverige kan få nya nationella minoritetsspråk i framtiden.

”

På många håll inom Sápmi pågår ett språkbyte som är långt framskridet. Det svenska majoritetsspråket dominerar. Samiskan tenderar att vara ett språk man talar i hemmet. De allra flesta äldre samer har aldrig eller endast bristfälligt fått lära sig att läsa eller skriva i skolan på sitt eget modersmål.

Situationen för samiskan kan bedömas som allvarlig. Språkbytesprocessen handlar om flera faktorer. Alltifrån en negativ regional utveckling i de samiska bosättningsområdena till mer personliga funderingar ”om det verkligen lönar sig att kunna språket”. Men det finns också positiva krafter. [...]

Ökat intresse

Intresset för språket växer i takt med ökad självkänsla och styrkt identitetsuppfattning hos samerna själva. Idag ser vi hur en rik mångfald av samiska kulturyttringar framträder på ett öppet och självklart sätt. Denna medvetenhet smittar av sig, inte minst från samiska ungdomar.

Nya kommunikationsmöjligheter

Dagens samnordiska strävanden är gynnsamma. Ökad rörlighet och fler kontaktytor ger nya möjligheter för en vidgad språkanvändning. De nya kommunikationsmöjligheterna öppnar upp samiskan, särskilt för skriftspråket. EU-finansieringar möjliggör intressanta kultur- och språkprojekt. Microsoft har utvecklat språkstöd för samiska språk. Norska Sametinget har finansierat ett projekt där man tagit fram ett rättstavningsprogram för nordsamiska och lulesamiska. Just nu håller man på att utveckla rättstavningsprogram för sydsamiska (Divvun II).

Samiskan finns faktiskt kvar, redo att låta sig bevaras, användas och utvecklas!

www.sametinget.se

Samtala om texten

1. "Situationen för samiskan kan bedömas som allvarlig", skriver Sametinget. Vad är det som hotar samiskan?
2. Vilka är de positiva krafter som trots allt lyfts fram?
3. Vad är det för "kommunikationsmöjligheter" som åsyftas i texten, och på vilket sätt kan de gynna samiskan?

Diskutera

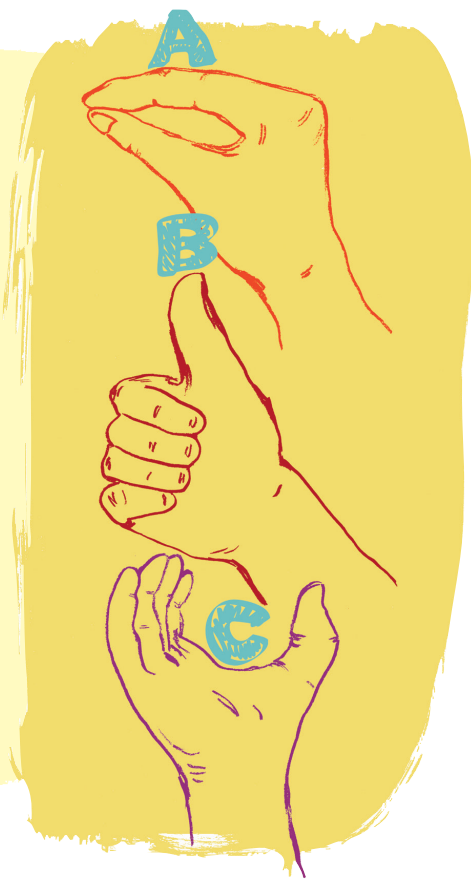

1. Skulle de kommunikationsmöjligheter som lyfts fram som positiva krafter i Sametingets text även kunna utgöra ett hot mot ett litet språk som samiskan? På vilket sätt?
2. Vilka egna idéer har du till hur man kan skydda och främja små, hotade språk? Är det viktigt att bevara språk och dialekter? Varför?

Sápmi Sameland, ett område som i dag sträcker sig över fyra länder. Det består av Kolahalvön i Ryssland, nordligaste Finland, norra Norges kust- och inland samt delar av Sverige från Idre i söder och norrut.

Svenskt teckenspråk

Teckenspråk är ett visuellt språk som uttrycks med kroppen och händerna. I Sverige finns det cirka 10 000 döva som har svenskt teckenspråk som modersmål. Sammanlagt räknar man med att 30 000 personer i Sverige använder teckenspråk. Det finns tecken för hela ord (*sova*) och fraser (*jag sover*) men också ett handalfabet. Döva i Sverige har teckenspråk som sitt modersmål och svenska som andraspråk, i första hand för att skriva och läsa. Det finns inget internationellt teckenspråk, utan det varierar mellan olika länder. I Sverige finns lagstiftning som bland annat ger döva rätt till undervisning på och i teckenspråk och rätt till tolk. Samhällsinformation ska ges till döva på teckenspråk i massmedia.

Öva – teckenspråk

På Sveriges dövas riksförbunds webbplats kan du lära dig mer om det svenska teckenspråket och vilka tecken som ingår i handalfabetet. Besök webbplatsen och lär dig hur du tecknar ditt namn. Här kan du också lära dig tecken för några vanliga ord och fraser, som "ja", "nej", "vad heter du?" och "god morgon".

De svenska dialekterna

En dialekt är en regional eller lokal variant av ett språk, och talas inom ett geografiskt avgränsat område. Man skiljer på *lokala dialekter*, som bara talas på en viss ort, och *regionala dialekter*, som talas i en större region. Till exempel talas pitemål i Piteå med omnejd (lokal dialekt) medan norrländska talas i hela Norrland (regional dialekt).

För hundra år sedan talade de allra flesta svenskar en lokal

dialekt. Då var det tydliga skillnader mellan de olika dialekterna, och bara på några mils avstånd kunde de språkliga skillnaderna vara stora. Det kunde till och med vara problem för svenskar från olika delar av landet att förstå varandra: de lokala dialekterna var som egna små språk inuti svenskan. Fortfarande lever utpräglade lokala dialekter kvar på vissa platser – några exempel är Överkalix i Norrbotten och Älvdalen i Dalarna. De dialekterna är mycket svåra att förstå för utomstående.

I dag talar istället de flesta svenskar en regional dialekt, eller regionalt standardspråk som det också kallas. En regional dialekt kan beskrivas som en variant av svenskan som ligger relativt nära standardspråket men ändå har en regional färgning.

Svenskan delas vanligtvis in i sex stora dialektområden: norrländska mål, sveamål, östsvenska mål (finlandssvenska och estlandssvenska), götamål, gotländska mål och sydsvenska mål. Den här indelningen baseras på att det inom varje område finns ett antal språkliga likheter som skiljer just det området från de andra. Samtidigt kan det finnas stora skillnader inom ett och samma område, vilket blir tydligt om du till exempel lyssnar på talare från norra och södra Norrland.

Varför mindre dialekt idag?

Under de senaste hundra åren har de lokala dialekterna gradvis närmat sig standardsvenskan. Det finns flera förklaringar till detta:

En förklaring är att människor under 1900-talet flyttade mycket mer, och över större områden, än tidigare. Många flyttade från små orter på landsbygden in till de växande städerna för att få arbete. Det blev överhuvudtaget enklare att resa i och med förbättrade kommunikationer, och det innebar att även de som stannade kvar i sin hembygd mötte fler människor som talade andra dialekter.

En annan förklaring är massmediernas framväxt under 1900-talet. Radion och senare också tv:n flyttade in i de svenska hemmen, och under lång tid ansågs det självklart att de som talade i radio eller tv skulle tala standardsvenska – den nyhetsuppläsare som talade en lokal dialekt fick helt enkelt träna bort den. Eftersom radion och tv:n var nya och moderna företeelser, ville många människor efterlikna det språk de hörde där.

En tredje förklaring är att skolan under 1900-talets första hälft aktivt arbetade för att skolelever skulle göra sig av med dialekten. Dialekterna ansågs vara omoderna, en rest av en gången tid, och därför skulle skolan se till att alla barn lärde sig tala "riktig" svenska. Metoderna var inte sällan grymma, med lärare som retade eller skrattade åt de barn som talade mycket dialekt eller hade svårt att lära sig tala mer likt standardsvenska. Genom skolan fick många barn och ungdomar därför en negativ bild av dialekter, och många började skämmas över sin dialekt. När de sedan blev vuxna och fick egna barn försökte de att tala så lite dialekt som möjligt med sina barn, eftersom de inte ville att barnen skulle behöva skämmas över sitt språk.

Vilka talar mest dialekt?

Forskning visar att dialekt i högre grad pratas av äldre människor än av yngre, i högre grad av män/pojkar än av kvinnor/flickor, och i högre grad på landsbygden än i städer. Kanske är du inte så förvånad över att dialekt i högre grad talas på landsbygden än i staden, och i högre grad av äldre än av yngre? Men skillnaderna mellan könen då, hur kan

TIPS!

Swedia 2000 är ett stort dialektprojekt på universiteten i Lund, Stockholm och Umeå. På deras webbplats (swedia.ling.gu.se) finns dialektprover från hela Sverige. Besök sidan och lyssna på din favoritdialekt!

de förklaras? Forskare menar att kvinnors och flickors språk generellt ligger lite närmare normen om ett vårdat talspråk. Kvinnor/flickor svär mindre, använder mindre slang och mindre dialekt än män/pojkar. Men detta gäller alltså på gruppnivå – självklart finns många enskilda individer som avviker från det mönstret. En tolkning av de här forskningsresultaten är att flickor/kvinnor är något mer medvetna om språks sociala betydelse och därför anstränger sig mer för att följa samhällets språkliga normer.

Vad händer med de svenska dialekterna i framtiden? En trolig utveckling är att de kommer att finnas kvar under överskådlig tid, men då snarare som regionala än lokala dialekter. Attityderna till dialekter är i allmänhet mer positiva i dag än för några årtionden sedan, och det är inte längre ovanligt med nyhetsuppläsare, politiker eller skådespelare som talar med en tydlig regional färgning.

Diskutera

1. Hur skulle du beskriva talspråket där du bor? Är det en lokal dialekt eller en regional dialekt? Eller förekommer båda varianterna?
2. Tycker du att talspråket på din ort skiljer sig från talspråket i grannstäderna? Hur i så fall? Ge exempel!
3. Vet du några ord som bara används i ditt närområde? Vilka ord i så fall, och vad betyder de? Finns det några särskilt bra och finurliga ord i den dialekt som talas där du bor? Vilka ord i så fall, och vad betyder de?
4. Vilken av de tre förklaringarna till att de lokala dialekterna har utjämnats tror du bäst förklarar att vi pratar allt mindre dialekt? Motivera ditt val!
5. Vilka kända svenskar – programledare, komiker, idrottare, artister eller författare – förknippar du med en särskild dialekt? Gör en lista tillsammans med en kamrat och jämför i klassen.

Diskutera

”Ett språk är en dialekt med armé och flotta” är en ofta citerad beskrivning av språk (troligen formulerad av en språkvetare som hette Max Weinreich 1945). Hur tolkar du meningen?

Språkgrannar i Norden

Svenskan tillhör, tillsammans med danska, norska, isländska och färöiska, de nordiska språken. Men dessa fem språk är inte de enda som talas i Norden. Därför är det viktigt att skilja på *nordiska språk* – som är en beteckning för de nordgermanska språken inom den indoeuropeiska språksläkten (se språkträdet på s. 390) – och *språk som talas i Norden*. De övriga språken i Norden tillhör andra språksläkter än den indoeuropeiska. Finska, till exempel, tillhör den finsk-ugriska språksläkten medan grönländska tillhör den eskimåisk-aluetiska.

Tillsammans med danska och norska räknas svenska dessutom som ett skandinaviskt språk. Skandinavien omfattar Sverige, Danmark och Norge och är en term som framför allt används för den kulturella och språkliga gemenskap som dessa tre länder delar. Sammanlagt talar cirka 20 miljoner personer svenska, danska och norska.

Även om likheterna är stora mellan de tre språken upplever många ändå att det är svårt att förstå sina skandinaviska grannar. Undersökningar visar att de som förstår mest av grannspråken är norrmännen, medan de som förstår minst är svenskar. Att norrmännen är de som har lättast att förstå de andra skandinaviska språken har delvis historiska förklaringar. Norge var i flera hundra år en del av Danmark och norskan har därför stora delar av ordförrådet gemensamt med Danmark. Geografiskt ligger däremot Norge närmare Sverige, vilket gör att norskt och svenskt uttal ligger ganska nära varandra.

De som brukar ha allra svårast att förstå varandra är danskar och svenskar.

Samtidigt ska man komma ihåg att de tre skandinaviska språken faktiskt är så lika varandra att de skulle kunna kallas för dialekter av samma språk, vilket de historiskt sett också är. Den språkgemenskap som finns i Skandinavien är ovanlig – här kan 20 miljoner människor i tre länder kommunicera med varandra utan att behöva lämna sina modersmål. Det som däremot krävs är att man är beredd på att uttalet är anorlunda och att stavningsreglerna skiljer sig åt en del. Det kan även vara en god idé att lära sig några specifika ord – de

där lömska orden som ser likadana ut men som har helt olika betydelser.

Snabbkurserna i danska och norska på de följande sidorna ger dig en bra grund att stå på när du kommunicerar med grannarna i syd och i väst!

Norden

Norden är ett område som sträcker sig från Grönland i väster till Finland i öster. Till Norden räknas länderna **Sverige, Danmark, Norge, Island och Finland**. Även de självstyrande områdena **Åland** (Finland) samt **Färöarna** och **Grönland** (Danmark) tillhör Norden.

Snabbkurs i danska

Der er et yndigt land

Uttal

För svenskar är det ofta lättare att förstå skriven danska än talad danska. Det beror på att det danska uttalet skiljer sig en del från det svenska. Här är några exempel:

- Danskan har många diftonger (dubbelt vokalljud).
- Vissa ljud "försvinner" när danskarna talar, genom att vissa bokstäver är stumma:
d som följer efter l och n är ofta stumt: *kvinde* (kvinna) uttalas "kvinne".
d som följer efter r i slutet av ord är också stumt: *ord* uttalas "or".
- Vissa vokaler uttalas annorlunda än på svenska:
ett långt a uttalas i många danska ord som svenskt ä:
gade (gata) uttalas "gäde"
u uttalas ofta som o i danska: *knus* (kram) uttalas "knos".
- Vissa ljud uttalas hårdare eller tydligare än på svenska:
g och k i början av ord får "hårt" uttal, som i svenskans *gå* och *kaka*: *gerne*, *København*
sk, skj och stj uttalas med varje ljud för sig: *skelne* (skilja på), *skjule* (gömma), *stjerne* (stjärna).

Skrift

När du läser en dansk text kommer du att känna igen många ord. Däremot kan stavningen avvika en del. Här är några exempel:

- æ motsvaras av svenskans ä: *svær* (stor)
- ø motsvaras av svenskans ö: *købe* (köpa)
- hv motsvaras av svenskans v: *hvil* (rast)
- vn motsvaras av svenskans mn: *navn* (namn)

Räkneord

De danska räkneorden 1–20 liknar svenskans. Med tiotalen blir det svårare.

- I danskan säger man entalet först och sedan tiotalet. 25 heter *femogtyve*.
- Danskarna använder ett gammalt räknesätt som utgår från tjugotal. Tiotalen mellan 50 och 90 bygger på detta räknesätt. 60 heter exempelvis *tresindstyve*, som betyder "3 x 20": *tres* (3) *sinds* (gångar) *tyve* (20) = 60. För enkelhetens skull förkortas det till *tres*.
- För 50, 70 och 90 används även halva tjugotal. 50 heter *halvtredsindstyve* (2,5 x 20) och förkortas *halvtreds*.

1 <i>en</i>	11 <i>elleve</i>	21 <i>enogtyve</i> (osv.)
2 <i>to</i>	12 <i>tolv</i>	30 <i>tredive</i> ("trädve")
3 <i>tre</i>	13 <i>tretten</i>	40 <i>fyrre</i> ("förrer")
4 <i>fire</i>	14 <i>fjorten</i>	50 <i>halvtreds</i> ("haltress")
5 <i>fem</i>	15 <i>femten</i>	60 <i>tres</i>
6 <i>seks</i>	16 <i>seksten</i> ("saisdn")	70 <i>halvfjerds</i> ("halfjärs")
7 <i>syv</i>	17 <i>sytten</i> ("södn")	80 <i>firs</i>
8 <i>otte</i> ("åde")	18 <i>atten</i>	90 <i>halvfems</i> ("halfems")
9 <i>ni</i>	19 <i>nitten</i>	100 <i>hundrede</i>
10 <i>ti</i>	20 <i>tyve</i>	

Lömska ord

Återigen – att läsa danska är sällan några större problem för en svensk. Många ord är desamma. Samtidigt finns det ett antal lömska ord. De liknar svenska ord men har helt andra betydelser. Några exempel:

Danska horoskop

Här får du läsa två korta texter ur en dansk dagstidning.

danska	svenska
<i>blød</i>	mjuk
<i>rolig</i>	lugn
<i>semester</i>	termin
<i>køn</i>	vacker
<i>frokost</i>	lunch
<i>avis</i>	tidning

Tyren

20. april – 20. maj

Du har måske haft en længere periode, hvor der er sket store forandringer. Det kan være såvel i relation til dit professionelle liv som til dit private. Nu ser det imidlertid ud til, at det går mod mere stabile tider. Så fortvivl ikke, men glæd dig over, at du snart vil opleve, at der kommer lidt ro over situationen.

Vægten

23. september – 22. oktober

Det ser ud til, at der kan være nye tider på vej i dit kærlighedsliv. Måske kan det være en ny forelskelse, eller hvis du er i et forhold, kan du opleve, at jeres kærlighed blomstrer op på ny. Glæd dig!

TIPS!

Läs *Den lille pige med svovlstikkerne* av H.C. Andersen i *Upplev litteraturen 2*, (s. 189).

Skriv

Skriv om de danska horoskoperna till svenska.

Snabbkurs i norska

Norskans två skriftspråk

Norskans har två officiella skriftspråk, bokmål och nynorska. Bokmål är starkt påverkat av det danska skriftspråket, medan nynorska skapades under 1800-talet med utgångspunkt i de gamla norska dialekterna. Syftet med nynorska var att bygga upp ett norskt skriftspråk utan inflytande från danskan. Nynorskan skapades av en man som hette Ivar Aasen som reste runt i Norge och studerade dialekterna. De praktiska problemen med att ha två officiella skriftspråk har lett till att vissa reformer genomförts som gjort att språken närmat sig varandra. Bokmål är det dominerande skriftspråket i skolorna och i media.

Uttal

Svenskar har sällan några större problem att förstå talad norska. Här är några uttalsregler som dock kan vara bra att känna till:

- Diftonger (dubbla vokalljud) förekommer i en del norska ord: *aust* (öster), *røyk* (rök), *eit* (ett).
- K framför i, y, ei och øy uttalas ofta som tj-ljud: *kirke* (kyrka) uttalas "tjirke".
- G efter vokal uttalas ofta som "i" eller "y": *regn* uttalas "rein".

Norska dialekter

Norskans har många dialekter och dialekterna har högre status än i Sverige och Danmark. Framför allt i Väst- och Nordnorge är dialekterna ganska ålderdomliga och kan vara svåra att förstå för svenskar.

Skrift

Det finns flera skillnader mellan bokmål och nynorska. Exempelvis stavas Norge på olika sätt: *Norge* (bokmål) och *Noreg* (nynorska). Det förekommer även fler diftonger i nynorskan. Precis som i danskan motsvaras norskans æ av svenskans ä och ø av svenskans ö i de båda skriftspråken. De allra flesta norska tidningar och böcker skrivs på bokmål.

Lömska ord

Det finns ett antal lömska ord även i norskan som svenskar kan behöva se upp med. Här är några exempel:

Norsk tv-guide

Här får du läsa tre korta texter ur en norsk tv-guide.

norska	svenska
artig	rolig
rolig	lugn
kjole	klänning
mangle	sakna
samlag	bolag
semester	termin
trasig	tråkig
svær	stor

Gossip Girl, 16:20

Amerikansk komiserie. Våre venner fra Upper East Side i ferd med å bli voksne. De er ferdige med videregående, men du kan være helt sikker på at en fremtid fylt av kjærlighet, skandaler og hemmeligheter venter.

Numbers, 21:00

Amerikansk spenningsserie. Spesialagent Don Eppes har rekruttert sin bror til FBI i håp om å se sakene fra annet perspektiv. Broren Charlie er nemlig et matematisk geni som kan løse kringåter ved hjelp av formler og algoritmer. Charlie og Don tror ikke det dreier seg om en vanlig ulykke når et småfly styrter i et skogholt.

Ghost Whisperer 22:50

Amerikansk dramaserie. Et kjedebrev distribuert på e-post er sannsynligvis til fare for innbyggerne i Grandview. Hvis det ikke umiddelbart videreføres, forårsaker den ikke bare stor risiko for vedkommende som bryter kjeden, men også en denne har kjær. Hviler en forbannelse over brevet? Melinda er på saken!

TIPS!

Läs utdraget ur *Gen- gangare* av Henrik Ibsen i *Upplev litte- raturen 2*, (s. 216).

Skriv

Skriv om de norska texterna till svenska.

De indoeuropeiska språkens relationer enligt den stamträdmodell som presenterades av den tyske språkforskaren August Schleicher år 1861.

Flera språk i Norden

Isländska

Isländska är officiellt språk på Island där det talas av cirka 300 000 personer. Det talas även av cirka 20 000 utanför Island. Isländskans närmaste släktingar är norska och färöiska. Tillsammans bildar de den västliga grenen av de nordgermanska språken. Ursprungligen var isländskan en norsk dialekt, vilket förklaras av att det framför allt var norska vikingar som bosatte sig på Island med start i slutet av 800-talet (se även s. 76–77).

På grund av sin geografiska isolering, men också beroende på en medveten språkpolitik, har isländskan inte förändrats lika mycket som de övriga språk i Norden. Isländskan är därför det språk som har mest liknar det gemensamma fornnordiska språk ur vilka de nordiska språken härstammar. Island var länge under danskt styre och i kampen för självständighet blev språket en viktig symbol. Språkpolitiken under 1900-talet har bland annat syftat till att säkerställa att förbindelsen till forntidens skriftspråk inte förloras och att nya ord som lånas in från andra språk förses med inhemska former. Det gör att antalet främmande ord i isländskan är väldigt lågt. Isländskan är dessutom ett homogent språk med få dialektala skillnader.

Färöiska

Färöiska är officiellt språk på Färöarna och talas av cirka 70 000 personer, varav de flesta bor på Färöarna. Precis som isländskan har färöiskan utvecklats ur gamla västnorska dialekter, som norska nybyggare förde med sig. En annan likhet med isländskan är att språket bevarat många äldre drag och utvecklats mindre än de övriga nordiska språken.

Sedan många hundra år ingår Färöarna i det danska kungadömet, och därför finns det många danska lånord i färöiskan. Först från slutet av 1700-talet finns prov på nedskrivna litterära verk på språket, och det är inte förrän i mitten av 1800-talet som en norm utvecklas för det färöiska skriftspråket.

Grönländska

Grönlands invånare är till större delen eskimåer eller inuiter och är starkt besläktade med Kanadas ursprungsbefolkning. En mindre del av den grönländska befolkningen är av blandat inuitiskt-danskt eller rent danskt ursprung. Grönländska är det största språket på Grönland, och talas med sina olika dialekter av ungefär 57 000 invånare. Grönländska är nära besläktat med inuitspråken i Kanada och är ett polysyntetiskt språk. Detta innebär att många ord kopplas till ett huvudord och därmed bildar grammatiska morfem. På det sättet bildas långa ord med ny betydelse genom kopplingar mellan ordstammar och suffix. Västgrönländska är den största dialekten och har varit det officiella språket på Grönland sedan juni 2009. I likhet med Färöarna har Grönland varit knutet till Danmark under lång tid och vid sidan av grönländska har danskan en stark ställning.

Finska och finlandssvenska

Finska är det största av Finlands två officiella språk, men Finland har enligt lag både finska och svenska som likställda "nationalspråk". Orsaken till detta är den långa gemensamma historien som ett gemensamt rike. Finska tillhör den uraliska språkfamiljen och trots att språket talas i Norden är det alltså inte släkt med de övriga nordiska språken. Fem miljoner eller cirka 92 procent av den finska befolkningen talar finska som modersmål. Bara ungefär 5,5 procent har svenska som modersmål. Svenska som talas i Finland kallas finlandssvenska och talas framförallt längs kusterna i västra och södra Finland. Den svenska som talas på Åland ligger närmre den i Uppland än den östsvenska dialekten i finlandssvenskan. Finska talas av även av minst 300 000 personer i Sverige.

Några finska ord i svenskan

kova – pengar

rappakalja – rappakalja, 'slarvigt jäst öl', som på svenska fått betydelsen 'struntprat'

sisu – envishet, uthållighet

sauna – bastu

Gå på djupet

Dialekt – något man ska träna bort eller vara stolt över?

”Du har gjort allt som man ska, du är artig, du är glad, och du har tränat bort din dumma dialekt” är en mening ur en svensk poplåt som blev en stor hit i mitten av 00-talet. Vad tycker du – är dialekter något man helst ska träna bort eller tvärtom något man ska vara stolt över? Är det bara att acceptera att dialekterna håller på att försvinna, eller borde vi istället göra vad vi kan för att hålla liv i dem? Skriv en insändare och ta ställning.

TIPS!

Läs om hur man skriver en insändare på s. 431–432.

Undersök ett minoritetsspråk

Lär dig mer om ett av de fem nationella minoritetsspråken. Sök fakta om det språk som du väljer: Vad är det för slags språk? Var talas det? Hur länge har det talats i Sverige? Hur många uppskattas tala det? Gör en intervju med någon som talar språket, om du har möjlighet. Skriv ett reportage eller en kortare rapport om din undersökning. Berätta gärna även muntligt om din undersökning för några klasskamrater eller hela klassen.

TIPS!

Läs om hur man skriver ett reportage på s. 417–418 och en rapport på s. 427–430.